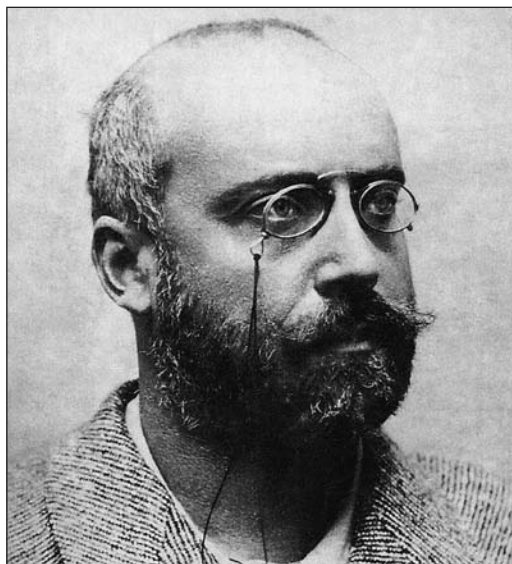

Mellom Bjørnson og Bergslottet: Fjellveien mot det frie eros

Med forfatteren Gustaf Frøding fra Aulestad til
Jotunheimen i 1890-årene

Av O. Henrik Akeleye Braastad

Gustav Frøding, født på Alsters Herrgård ved Karlstad i 1860, død på Djurgården i Stockholm 1911.

Den berømte svenske forfatteren Gustaf Frøding tilbringer i 1890-årene vel tre år i Norge, fordelt på tre besøk, hele tiden i Lillehammerområdet. Tre ganger besøk-

te han Gausdals fjell, først sommeren 1891 på jakt etter en drømt avstandsfor-elskelse, dernest 1894 for rekreasjon under alvorlig helbredsbrist, og for møte med en norsk oversetter av hans dikt. Dernest sommeren 1895, da han med en venn vandrer fra Skei innover mot Fronsfjellet til Slangen og så tilbake igjen gjennom det vestre dalføret.

Hans spor fra Gausdal avdekkes gjennom den omfattende svenske Frødingslitteraturen, i sammenstillingene av hans brev og avisartikler fra Gausdal i perioden, og hans opphold spores i hans dikt, endog i de i ettertiden mest berømte. Når dikteren i mars 1896 – alvorlig syk – hentes for å bringes tilbake til pleie i Sverige sier han: «Nei, jeg vil til Gausdals fjell!»

Frøding beskriver veien til Skei, synet av Aulestad – Bjørnson var hans helt. Han portretterer levende og spirituelt 1890-årenes sanatorieliv på fjellet blant blaserte velbemidlede, og han skriver

«Så langt tilbake som jeg kan huske, har jeg beundret Bjørnstjerne Bjørnson», sa Frøding og beskriver synet av Aulestad da han var på vei til Skei.

vakkert om natur og seterliv – seterjentene – på sin store vandring 1895. Og så dikter og skriver han, atskillig. Det skulle bli avisartikler, bøker, diktsamlinger av det. Hans siste opphold i Gausdals fjell innleder det som for ettertiden regnes som hans fremste diktsamling, *Stänk och flikar*. Samlingen ble forbudt og i første omgang inndratt av kong Oscar II personlig, for værende pornografi anno 1896.

Han kjente seg hjemme i Gausdals og Frons fjell: «Jeg er hjemme her, som en turist fra Sveits», skriver dikteren.

Veien til Aulestad

«Så langt tilbake som jeg kan huske har jeg beundret Bjørnstjerne Bjørnson,» sier Frøding til en venn like før han går bort i 1911. Han har lest og kan alt om Bjørnstjerne siden han gikk på skole i Värmland, fra Uppsala, fra tiden som journalist i Karlstad.

Første gang han treffer Bjørnson, er på et folkemøte om forsvarssaken på Eriksensalen i Lillehammer i september 1890. I en utflukt til sanatoriet på Skei sommeren 1891 passerer han første gang Aulestad. Han kommer igjen, kjører forbi

Aulestad igjen i 1894. Frøding skriver: «Aulestad, Bjørnsons gård, ligger ved veien til sanatoriet – en vanlig kravsløs herregårdsbygning, helt omkranset på fremsiden av en prektig veranda. Den verandaen har jeg en gang sett fylt av hele det Bjørnsonske hoffet med «lille Bjørn», Gina Oselio, Sigurd Ibsen og et tyvetall andre kunstnere og forfattere. Det ble skrattet mye på verandaen den gangen, Gina gjorde vel oppstyr, kan jeg tro. Nå derimot var det øde og tomt. Gamlingen er vist i Italia og lever et politisk røverliv i all verdens aviser.»¹

Bjørnson: Gestalten, taleren

Ved folkemøtet på Eriksensalen treffer han også Vonheimkretsen, Christopher Bruun og Frits Hansen, men fremfor alt er det den store BB som opptar ham på Eriksensalen. Frøding iakttar dikteren i møtesalen og portretterer ham for Karlstads-Tidningens lesere i kåseriet «Et folkmöte i Norge»: «Där framme vandrade en bred kämpargestalt med en atlets bröst och skuldror, en gråsprängd lejonman över en djärvt tillhuggen panna och profil – på samma gång fina och starka drag – en vacker man, men med ett uttryck av stränghet, man kunde nästan säga hårdhet... Så blickar ingen annan i Nordens land än den. – Han såg vred ut och gick fram och åter som ett lejon i bur – en instängd kraft, vilken blott behövde se en dörr öppnad för att

På Eriksensalen i Lillehammer – Listadsalen – traff Frøding både Bjørnson, Christopher Bruun og Frits Hansen.

slå ramen i de belackare som känd sig säkra utanför gallret.

Nästan vartända ord från honom är tungt och lidelsefull harm. Han är lik Starkad i Bråvalla slag, som bet sig i skägget och gick främst i svinfylkingen, mejade ned allt i sin väg.

I själva verket är Bjørnson en kämparnatur av samma slag som det bästa av Harald Hårfages ätt, ädelsinnad och varmhjärtad, men med anlag för depotism och ur stånd att behärska sin lidelse, sedan blodet en gång kommit i svallning. Men han är på samma gång uppfylld, att icke säga elektriserad av alla stora strömningar som gå genom det moderna kulturlivet. Alla humanitetens och den vaknande altruismens bästa strävanden

kunna vara säkra på ett duktigt handtag, ett stadigt skulderstöd av denne skilfingaättling, men det finnes ingenting modernt, humant, ingenting överseende och förlåtande i hans uppträdande. Sannerligen, när jag hörde honom tala för den stora fredstanken, så är det som jag hörde Olav Tryggvasson eller Helge Olav predika kristendomen för dem de nyss förut slagit bruna och blå.»

BBs innlegg kommer sent i debatten, Frøding lytter, iakttar og skriver om folketaleren i sin avis i Karlstad: *«Vad Björnstjerne Björnson anförande beträffar, så var det egentlige intet anförande alls, utan ett lyriskt utbrot av lidelse för den sak han omfattad med en underton av harm mot dem som stå honom emot och höljt honom med smädelser....»*

Den väldiga stämman svälde ut och fyllde rummet, än stormkande fram som ur ett vattenfall i fjällen, «knusende» allt i sin väg, än härmande den bramserande tonen hos de «försvarsbegeistrede», än klumpande ned i ett grovkornigt infall på landsmål. Prästen, skådespelaren, och bygdetalaren vore alla framme – vredens patos avlöstes av bondens bitande hänsynslösa sarkasm. Då och då dunkade knytnäven i bordet.»

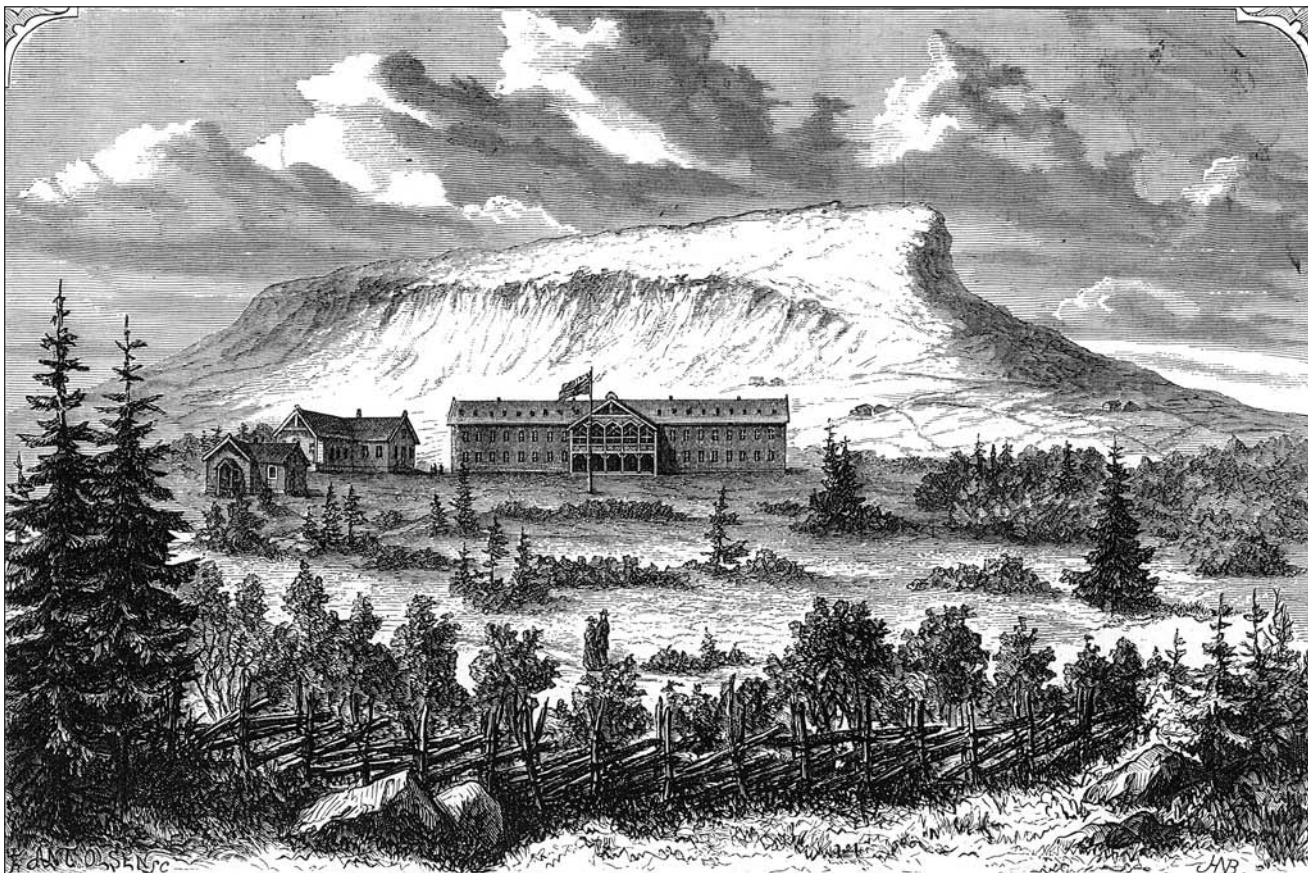
Også meddebattantene fra Vonheim i Follebu, Christopher Bruun og Frits Hansen, refereres i kåseriet i Karlstad-avisen. Bruun opplever journalisten som vel saktmodig, juristen Frits Hansen som kronglete.

Gausdal Sanatorium

Det er altså i starten av juli 1891 Frøding for første gang besøker Gausdals sanatorium. På Skibladner har han observert en vakker ung kvinne på vei til Gausdal som han tror kan være den som skjuler seg bakom en anonym ekteskapsannonse i en Göteborgsavis. Denne har Frøding svart på fra Lillehammer i en hemmelig småforelsket korrespondanse han har drevet siden i mars 1891. Han reiser straks til Gausdal for å søke å få bekreftet om det er «henne», men nei.²

Sommeren 91 skriver han fra sanatoriet på Skei til Albert Bonnier og gir aksept for at en yngre svensk komponist skal tonesette hans dikt «Farväll». Han skriver fra Skei også til den anonyme piken i Gøteborg bakom ekteskapsannonnen som nettopp har gitt den anonyme annonsesvareren i Norge (Frøding selv) på båten. Han bekrefter nå sin snarlige tilbakekomst til Karlstad til avisens eier.

Sanatorieoppholdet på Skei og tilbakereisen til Karlstad skriver han ut i Karlstads-Tidningen, i et kåseri 8. august 1891: *«Det formelig vimlet av prester på det der Sanatoriet og det fantes folk der som så ut som handelsreisende og løytanter og engelske turister, men som allikevel var prester når alt kom til alt. Blant andre var det en som jeg ganske lenge gikk og anså være en svensk medikofil, skjønt han hadde lyse, oppoversnurrede mustasjer og lorgnett og en ganske snob-*

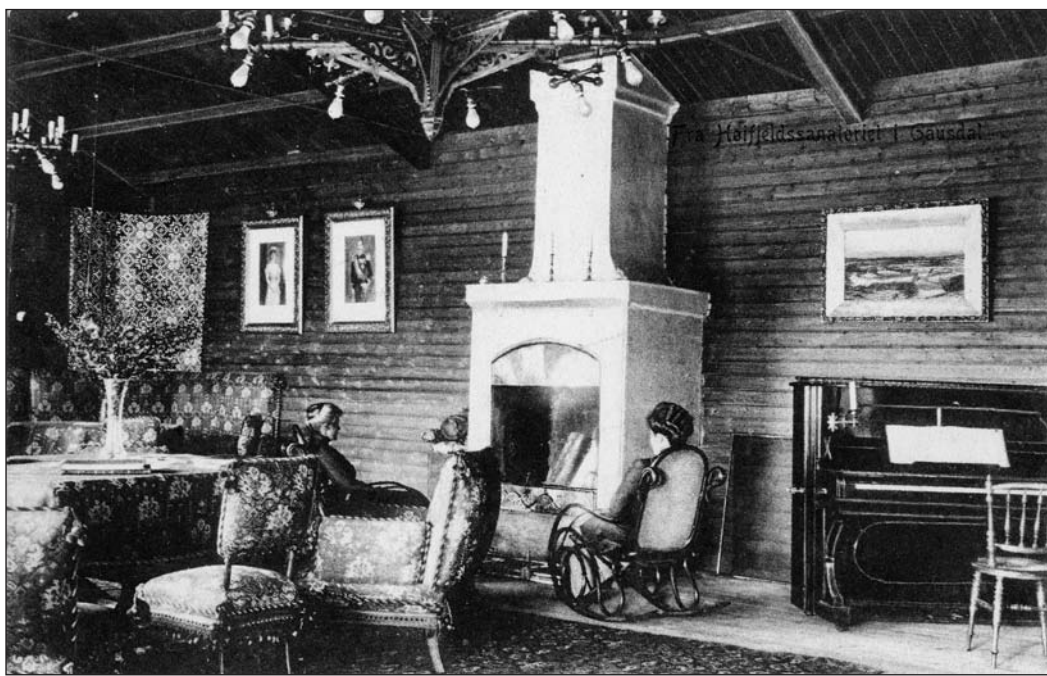

I juli 1891 besøkte Frøding for første gang Gausdal Sanatorium. Tegning fra Ny Illustrerte Tidende i 1877.

bete sommerdress, og han kurtiserte flettede piker og spilte crocket og gynet i gyngje.... Han var prest han også.»

I juli 1894 er Frøding tilbake på Skei, for å treffe en dansk kvinne som vil oversette hans dikter til norsk (Alma Forsberg³), og i en situasjon av alvorlig helbredsbrist. Han reiser med Skibladner fra Tingnes innenfor Helgøya i Mjøsa. For Karlstads-Tidningen portretter Frøding sanatoriemiljøet: «*Gausdals sanatorium eies av den berømte generalkonsul Peter*

Petersen i Kristiania og regjeres vel av ham, det er det ikke rettferdig å fornekte, skjønt folk mumler i skjegget – det finns alltid misfornøyde anarkister ved kursteder. Hovedbygningen ved sanatoriet kalles Arken og ligner i alle henseender den kjente fra Syndefloden... Stille og fredfullt er det overalt – tyst, så tyst og lytt at man kan høre stemmer på flere kilometers avstand. På alle sider er det grønklede berg og i en retning de mektige snøklede snøfjellene i Jotunheimen...

Ifølge Frøding var det mest embedsfolk på sanatoriet i Gausdal. Bilde fra salongen. Fotografiet er fra etter 1905 da det er portretter av kong Haakon og dronning Maud på veggen.

Når man ikke har lyst på å vandre i fjellet fornøyer man seg med badminton, boccia, ringkastning og andre liknende morsomheter. Signaturen Hans Sax (Frødings pseudonym som journalist i Karlstads-Tidningen) sitter vanligvis tyst og ser på, nytende av skuespillet.....

Utlendinger er ellers temmelig tynnsådd her, for så vidt som man ikke medregner svensker og finner. Noen russere og tyskere, det er alt. Svenskene er tallrike tross nasjonalhatet mellom broderfolkene – de forefaller dog mer diplomatiske og tystlåtnere enn vanlig.»⁴

Inspirert av Alexander Kiellands Stavangerepos fra 1880-årene har Frøding sommeren 1894 arbeidet med starten på et tilsvarende epos om Karlstad. Fra Gausdal sender han en startartikkel om «Stan» til sin redaktør i Karlstad.

Det er dårlig med penger: Denne sommeren arbeider han også med en samling av värmländske dikter som skal komme ut 1895, *Räggler och Paschaser*, også dette påskyndes under Gausdalsoppholdet dette år.

På sanatoriet på Skei treffer han også Alma Forsberg, som ønsker å gi ut hans

første dikter oversatte til norsk, hun har skrevet og invitert ham dit opp. Det blir lite faglig av dette møtet, begge klager etterpå over at de har snakket forbi hverandre.

Om gjestene på sanatoriet skriver Frøding fra Gausdal i brev til søsteren Cecilia i juli 1894 at *«forresten er det mest embetsfolk som er her og det er vel som et fremmed folkeslag for slike som jeg»*. Han klager over sin opplevde isolasjon på stedet: *«Ingen vil omgås meg, jeg ser visst for folkevond ut.»*

Påfølgende korrespondanse med hans norske oversetterinne (brev til Alma Forsberg 2.8. 1894) forteller i tillegg at det på Skei-sanatoriet har vært et påtrengende nærvær av geitekillinger helt oppe i fanget på pasientene. Fru Østergaard – ansvarlig for bufféen i spisesalen – har drevet en hård anti-geitlinje til følsomme sanatoriepasienters bekymring for de små, morsomme dyrene.⁵

Fra Skei går ferden nå tilbake til Tingnes, ytterst på Nes på Hedemarken. Nede hos søsteren Mathilda på Fossum Gård på Nes lever Frøding og søsteren nå til tider også et rolig liv i en avsondret tosomhet. *«Nu är jag här nere hos Matti (Mathilda) igjen och befinner mig jämförelsesvis väl efter min fjälltur, den friska luften där uppe gjorde mig godt,»* skriver han etter denne uken i Gausdal 1894.⁶

Frøding bodde på Suttestad ved Lillehammer da hans redaktør i Karlstad, Mauritz Hellberg, ringte og ville ha ham med til fjells.

Fjellturen i Gausdals- og Frons fjellet 1895

Frødings redaktør, Mauritz Hellberg i Karlstads-Tidningen, ringer Frøding på sanatoriet Suttestad på Lillehammer: «Bli med til fjells!»⁷ Frøding er fra starten litt nølende, friluftsmann var han definitivt ikke – motsatt! Han lovet å være med et stykke på fjellvandringen – *«som gammel og vant nordmann og fjellbestiger,»* skriver Frøding om seg selv. – På dette tidspunktet hadde Frøding tilbrakt til sammen 28 måneder i Norge, vesentlig på Lillehammer og hadde gode inngangskunnskaper om Gausdal også fra sine to tidligere opphold på Skei. Han hadde til like rustet seg til ferden med dr.

Frøding var pengelens og kom bare til Slangen da han måtte vende tilbake mot Lillehammer.

Yngvar Nielsens berømte bestselgerbok, *Reisehaandbog over Norge*.

Ferden gikk fra Lillehammer med tog til Tretten og dernest med hesteskys («kaleshevogn») til Gausdal sanatorium. Herfra besteg de to Skeikampen som aperitiff. Ferden gikk videre mot Fyksetra og Veomsetra, de overnattet på Dørdalsseter, fortsatte over Fagerhøy til Toftesetra, Isumsetra og Gålå, overnattet senere på Fefor, Hattdalsseter og dro over Olstappen.

Ved Slangen, foran Sikkildalen, stoppet Frøding – pengelens – for så å vende tilbake mot Lillehammer, mens redak-

tøren, Hellberg, fortsatte videre innover i fjellet.

Frøding leverer fra fjellvandringen fire kåserier som trykkes i hans avis, Karlstads-Tidningen, sensommeren 1895. Senere (1963) ble aviskåseriene redigert av den svenske litteraturodosenten Germund Michanek og gitt ut som bok på Albert Bonniers forlag under tittelen *Äventyr i Norge*, sammen med et annet kåseri fra gården Suttestad på Lillehammer.

Kåseriene fra Gausdals og Fronsfjellene har en lettsom form. De forteller om rådvillhet om sti og retning, særlig ved

starten av turen innover fra Skei. Store strider om det evinnelige været tegnes opp i språk og spådom, fra bygdebefolkning som fra turister. Det gis glimt fra møte med fjellsanatoriene og deres gjester. Frøding skildrer livlig møte med geit og med seterjentene, likesom med skysskarene eller snarere skyssguttene, mest ungdom og barn var de. Og seterlosjiets demonstrative enkelhet på de tider beskrives. Ferden idylliseres som strabasiose – bildet som formidles kan litt uvillig lest sees som byborgernes møte med de innfødte, men det er nok mest tillagt. Det dialektale språket – gøssdøl – interesserer forfatteren! Han er ram til å ta dialektuttrykkene og skriver i kåseriene ned talemålet tilnærmet hundre prosent korrekt.

Han advarer for øvrig på det alvorligste – fra Fagerhøi – mot å bade i skiferbrudd!! Det som mest åpenbart imponeerer dikteren er utsikten mot storfjellet, Rondanes slottsborger: «*Mot nord stiger de veldige mørklagte Rondane mot himmelen som en gigantisk kongeborg med murer, fasader og tårn – mot vest og nordvest hvelver seg Jotunfjellene opp og bakom hverandre med hvite breer i lange, hellende bølger, her og der avbrutt av en spiss kjegle og i alle andre himmelretninger har man fjell ved fjell og fjell over fjell,*» skriver han fra Toftesetra.

Språket har tilknytning til Henrik Ibsens fjellbeskrivninger fra Ibsens vandringer 1862. Frødings dikt «Bergslot-

tets völdiga dörr» antas inspirert fra denne ferden, synet av Rondeslottet fra den andre siden av Gudbrandsdalen. I det hele synes det at så vel Frøding som Hellberg på turen har med seg Ibsens beskrivelser av fjellet, ferden i fjellet som «Peer Gynt» og «Brand» møter det hos Ibsen.

Frødings møte med sanatoriene:

«*På Gausdals santorium kjenner man seg til mote som var man hjemme i Karlstad og på konsert eller soaré på frimurerlogen,*» skriver han, «*tenk de tente lys i salongen og spilte piano og begynte å gjøre seg stive i ansiktet helt comme il faut og danset vals.*»

*

«*Fagerhøi viste seg å være et middelsstort fullt moderne sanatorium og ikke bare en halvsivilisert seter, som jeg hadde forestilt meg.*»

*

«*Gålå så ut til å være et meget vel tilrettelagt sanatorium, det er vakkert bygget og ligger utmerket og koselig ved det vakre Gålåvatnet og er beskyttet av skog på alle sider. Det skal visst være at et litt finere slag og eies visst av rikfolk fra Kristiania.*»

*

«*Fefor ser ikke så fornemt ut som Gålå – det består av flere mindre bygninger hvorav bare noen gjør krav på å være arkitektur – men det er visst like fornemt*

Gålå er vakkert bygget, uttalte Fröding.

Fefor består av flere mindre bygninger og er ikke så fornemt som Gålå, ifølge Fröding.

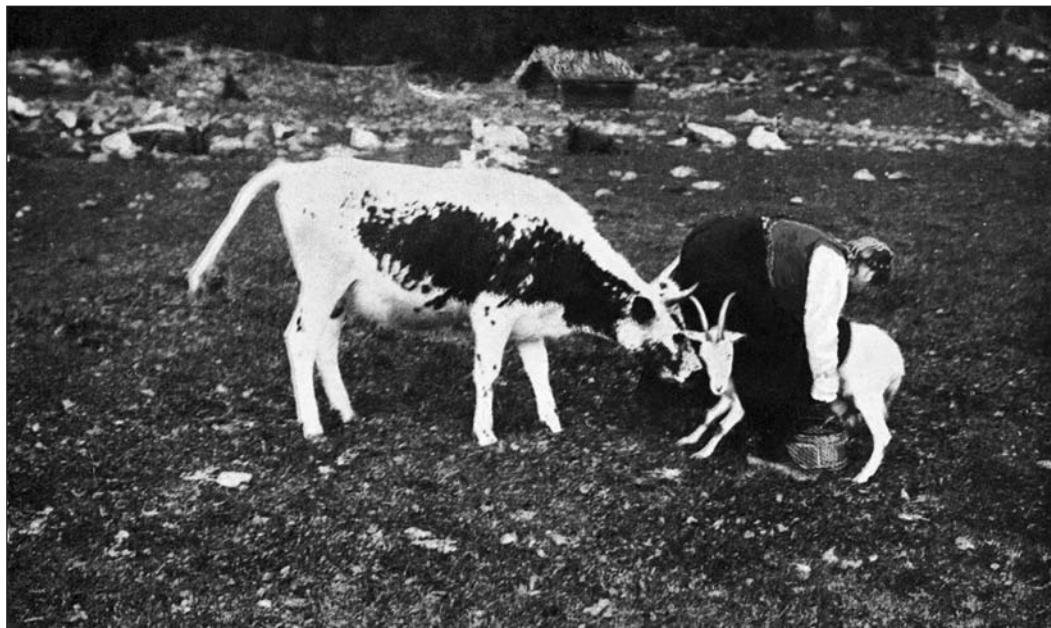
som Gålå skal man dømme etter den sosietet som var samlet og som hadde gamle norske historienavn å lyse med.»

Frødings beretning har noen små faktiske feil. Han blander Tofte i Fron med Tofte på Dovre⁸. Likeså forveksles Sigdalsporten med Sikkildalsporten. Det heter at han stopper ved Slangen foran Sigdalsporten, men denne porten finns ikke. Som man vil vite er det en lang ferd fra Slangen til «Sikkildalsporten» mellom Sikkildalsvannet og over mot Øvre Sjødalsvann. Men Sikkildalsporten var i disse tider selve porten til den romantiske Jotunheimen for studenter og litteratur i Ibsens fortspor.

Seterjentene

De er i Frødings beskrivelse unge, og de vet særdeles lite om veien. Ofte er en mindre gutt tilstede på setrene – han følger som veiviser et stykke på veien.

På Isumsetra i Frons fjellet treffer Frøding og Hellberg «– ett nytt eksemplar av seterjente, en rund og glad fremtoning, som åpent apte med turistenes dumheter. Hun viste en avgjort forakt for disse arme turistkraker, som ikke engang viste himmelretningen, skjønt man hadde solen og rette seg etter og som ikke begrep et ord selv om man talte den bredeste og tydeligste gudbrandsdalsk til dem... Jenta nedlot seg likevel til å ta frem litt mat til oss og iblant svare oss

Frøding og Hellberg kommenterer seterjentene i Frons fjellet.

med en skuldertrekning, et kast med nakken eller et uklart ord, når vi spurte henne om noe. Den jenta var bestemt av det rette slaget – en seterjente av den morske og modige sorten, som snakker rett ut når de blir nesevise, og som ikke er redd for å gå etter bamsen selv med øksen i hånden, når han har momset opp sauene hennes.»

Språket

Dialekten på Veumsetra oppfatter han som «islandsk» eller norrøn og de som taler det benevnes stundom som islendinger. «*Formodelig har Halrald Hårdråde og Inge Krokryggs språk blitt bevart rent og uforfalsket i disse fjerne bygder helt opp til våre dager,*» skriver Frøding. I møte med seterfolket langs Gålåvannet beskrives deres talemål som «eldre gotisk runespråk». På Hattedalsetrene mellom Fefor og Olstappen dveler han ved bruken av ordet «gut». Frøding antyder at det betyr noen slags jegermessig freidighet, som når man slår en jaktkamerat på knærne til minne om gamle eventyr i skogen.

Folk i fjellet

Identifiserbare enkeltpersoner er det ikke mange av i Frødings beretning. Den eneste av dem er egentlig reinjegeren Iver Nystuen som ror de to turistene over Olstappen, Nystuen var på denne tid

blitt 80 år gammel. Fra ham får Frøding høre historier om jakt og fjell i gamle tider. Dertil kommer sosialøkonomen Bredo von Munthe af Morgenstjerne, som han treffer på Fefor, professoren opptrer der i skinnvest og som værprofet.⁹

Det heter også hos Frøding i gjenkommende beskrivelser av møter med bygdefolk der det spørres om retningen nordover, at «*seterinnbyggerne pekte i kryss med armene i fire retninger for å anvisе veien videre*».

Nå ved Slangen skilles Frøding og turkameraten Hellberg. Hellberg fortsetter videre gjennom Sikkildalsporten, han skal med Knud O. Vole¹⁰ til Galdhøpiggen.

Retur

Frøding returnerer nå over vann, ros over Olstappen, Breisjøen og Espedalsvannet, vekker opp folket i Dalbakken ved midnatt og får sove ut. Så går det gammelveien fra Helvete nedover mot Dritua, «*langs den mest halsbrytende vei jeg hittil har kjørt,*» skriver han. Hundre ganger ruller han i tankene nedover stupene mot elven nede i juvene, mens skysskaren sitter og vil snakke politikk, og hesten galopperer og danser.

Moderne tider treffer han etter Kvisberg i Svatum på Mo i Bødalen i Vestre Gausdal: Telefoncentral. «*Det er snart telefon mellom hvert fjell i Norge, slik at*

Gammelt naivistisk litografi fra Svatsum kirke, skyssveien mellom Kvisberg og Mo.

de late trollene kan sitte i fred og ro og tute til hverandre fra topp til topp og ikke behøve flytte seg med den tungvinte roten sin – de sitter nemlig på rot og er fastvokste ifølge sagaen,» skriver Frøding.

På Mo er en 8 år gammel pike telefonfrøken. Hun sitter og leser som en skolepike mellom telefonene, når det ringer er hun straks fullvoksen. Hennes bror – «noe over 7 år» – er alvorlig og stiv i en regnfrakk som går ned til tærne. Og gut-

ten er siden Frødings skysskar videre sydover. Etter to ungdommelige skysskarer til er han tilbake på Suttestad i Fåberg.¹¹

Imponert av styrken hos ungdommen i Norges fjell avslutter Frøding med en advarende adresse til den svenske forsvarssjefen (Rappe) anno 1895, krigstrusselens år i unionsstriden: «*Nei, mot et folk som er moden kvinne ved 8 år og mann ved 7 år er det ikke verd å dra i krig – tenk, i en håndvending kunne de*

forøke sitt kavaleri med hundre tusen bestevende smågutter, som er usynlige bakom hestens hals, men som derigjennom er så mye farligere. General Rappe: Betenk deg to ganger!»

Fjellvandringen har gjort poeten overmåte godt. «Jeg er friskere nå enn noen gang siden min fødsel og har nettopp fullført en fjelltur med mange eventyr,» skriver han til sin kusine Siri Frøding i Sverige.¹² Men nok er han litt sliten – han er blitt fet, men er bare 35 år.

Gausdal i Frødings litterære produksjon

Frøding arbeider kontinuerlig, under alle indre og ytre omstendigheter. Ved ankomsten til Skei ved fjellturens start rekker han å sende korrektur på diktsamlingen *Räggler och paschaser* til Albert Bonnier i Stockholm. Det behøves penger, forskudd og honorarer.

I denne artikkel er kåserier og brev fra Frødings Gausdals-opphold nevnte. Det er flere av disse, som mer indirekte gir forfatterens refleksjoner og inntrykk fra besøket.

Hvilke dikter kan stamme fra oppholdet? Diktet «Torborg» fra diktsamlingen *Stänk och flikar* anses komme fra besøket på sanatoriet på Skei, likedan er «Bergslottets väldiga dörr» fra fjellturen. Likeså anses møtet med professor Bredo von Muthe av Morgenstjerne på Fefor å ha vært medmodell for ett av Frødings

dikt om bergtroll. Hans arbeid med avslutningen av samlingen *Räggler och paschaser* er nevnt, likeså opptakten til samlingen *Stänk och flikar*. Fra Gausdal skriver han at han regner med å ha samlingen klar om 2–3 måneder, det skrives antakelig løpende, også under uken i Gausdalsfjellet. Eventuelt har han allerede ved det første oppholdet i Gausdal 1891 arbeidet med sine oversettelser av de engelske romantikerne, Shelley og Byron, og et hefte om Robert Burns.

Eros

November 1894 har Frøding gitt en selvanmeldelse til Rådhusretten i Karlstad for usedelig seksuell adferd, «brott mot naturen».¹³ I en innledende korrespondanse med Verner von Heidenstam har han fremfor alt vært opptatt av sedelighetsspørsmål. Høsten 1895, etter fjellturen, handler brevene mye om sedelighetsspørsmål, mye er det i brev til Heidenstam.

I sin bok *Frødingminnen* skriver vandringskameraten Mauritz Hellberg om samtalene med Frøding under fjellvandringen i Gausdals og Frons fjellene, om Frødings forestående litterære arbeidsprogram: «Han hadde satt seg fore at han i sin neste diktsamling skulle skildre selve den kjønnslige omgangen poetisk. Siden ungdomsårene hadde han sett den felles inderligheten i den gjensidige kjærlighet mellom mann og kvinne som livets

kanskje høyeste lykke, og han fant at det var så forvrengt, et slik vitnesbyrd om vrang verdsetting, at denne del av livet ble fornektet dels ved å bli sett på som skamlig, som hyklende bortgjemt, eller som trukket ned til et emne for uhøvelige antydninger og slibrige historier. Nå ville han for sin del søke å bidra til dets reetablering i den ære det var tillagt i antikken. Han utviklet hvordan han hadde tenkt seg fremstillingen og hvordan han i selve diktets rytme ville gi en fornemmelse av aktens forløp.»

Hellberg skriver: «Jeg lyttet med livlig interesse i den høye rene solklare fjelluft til denne hans plan for Eros' «Ehrensrettung» (Gjenreiste ære).»

Germund Michanek skriver i sin doktorsavhandling om diktet «En morgondrøm»: «Det er tenkbart at den storslagne naturen, møtet med vennlige seterjenter («en smal og vever sekstenåring som iblant vendte seg bort i blyghet») og den uvanlige følelsen av oppblussende livsglede – «Ellers er jeg friskere nu enn noen gang etter min fødsel» – har vært direkte inspirerende for «En Morgondrøm».»

Slik lyder diktets femte sang, fra diktsamlingen *Stänk och flikar* fra 1896 (Bonniers), merk diktets rytme:

«En morgondrøm» (5te sangen)

«Själ i flamma, blod i dans,
han var hennes, hon var hans,

han blev hon, hon blev han,
ett och allt och tvenne,
när hans unga makt av man
trängde in i henne.

Och med huvudet bakåt i kyssande böjt
och med skötet mot famnaren höjt
drack hon livets och kärlekens yppersta
drick

i var störtvåg, hon fick
av hans livseldsaft,
i var gnista, som gick
av hans kraft.

Och som samma andedrag,
samma puls och hjärteslag
själ vid själ i samma kropp
sammanhöll,
steg och föll

rytmens ned och opp,
mot och in och från,
tills med ens en stråle sköt
ur hans liv och livsvarmt göt
faderkraft i moderfröt
och som två förenta floder
ström av fader, ström av moder
blevo ett i son.»

Michanek skriver i doktorsavhandlingen fra Uppsala (*En Morgondrøm – studier kring Frødings ariska dikt*, Bonniers 1962) at «sommeren (1895) ble poetisk fruktbar». ¹⁴ Allerede 5. juli før avreisen til Gausdal hadde Frøding i et brev skrevet at han ville utgi diktsamlingen *Stänk och Flikar* på høsten «om et par måneder eller så», det hadde altså vært i tankene fra slutten

av mai. Og Michanek skriver videre: «*Den følsomme femte sangen – ble skrevet en gang på sommeren eller høsten 1895.*» Michanek antyder sikkert at i hvert fall de to første versene var å anse som ferdigskrevne i denne perioden, mens det siste tredje verset ble justert også våren 1896.¹⁵

Det er deretter en arbeidshøst for Frøding etter fjellturen, og i emansipatorisk rus over sin oppgave som kjønnspolitisk frigjører. Dette fremkommer tydeligst i brevene til Verner von Heidenstam som i perioden har prøvd seg ut utenfor sitt ekteskap.¹⁶

Epilog

Frøding forlater Norge for siste gang sent i mars 1896. Han har vært alvorlig syk, sinnslidende, innlagt på Lillehammers amtsykehus. En slektning fra Karlstad kommer og skal hente ham på Lillehammer, bringe ham hjem. Hans lege på Lillehammer, dr. Jens Torp, har søkt å få ham inn på lasarettet i Lund i Skåne.

Men akkurat som dikteren skal forlate landet, friskner han ordentlig til, kjenner seg med ett riktig opplagt. Og han motsetter seg å reise, nei, han vil ikke tilbake over grensen og til et nytt hospital: Han vil til Gausdals fjell – slik forteller hans søster, Mathilda.

Seks år etter, vinteren 1911, besøker medvandrerer fra fjellturen i Gausdal, barndomsvennen og redaktøren fra

Karlstad, Mauritz Hellberg Frøding like foran dikterens dødsleie på Djurgården i Stockholm. Så spør forfatteren Hellberg om han har noen slektninger på Lillehammer? Frøding sier at han kjenner folk med samme navn som Hellberg der, og han synes redaktørens bror har samme hodeform som de han kjenner på Lillehammer. Frøding er ganske påståelig på dette. Det må nå Hellberg allikevel benekte.

Frøding var svært nærsynt. Vandrende to ganger daglig gjennom Lillehammers Storgate i tre år har han formodentlig aldri tydelig lest det snirklede «P.T. Helleberg»-skiltet over forretningen i Storgaten, men nok kan han ha møtt og kjent handelsmatadoren fra Olstad og hørt hans navn uttalt – «Hell'berg».

Gustaf Frødings søster blir fra 1910 fast bosatt på Lillehammer. Hun låner penger av Bjørnson – men det er en annen historie! Til tider bor søsteren Mathilda på Søre Hage gård syd for byen, i dag gjenreist i Maihaugens byavdeling. Gården eies da av direktør Lars Bjønness, samtidig eier av Gausdal sanatorium. Hun avslutter sitt liv i et sort samboerskap med søstrene Bjønnes, Lars Bjønness' søstre, de blir hennes testamentfullbyrdere 1917. Nok må hun ha videreført kontaktene med Lars Bjønnes' Gausdal Sanatorium

På Frødings dødsdag i 1911 publiserer søsteren et eget dikt, «En vinternatt», som står over hele førstesiden i Lille-

hammer Tilskuer den dagen. Det er en hyllest til Norges fjell.

Noter:

- ¹ Frøding/pseudonymet «Hans Sax» i Karlstads-Tidningen 28. juli 1894
- ² Kvinnen i Gausdal viser seg være fr. Hildur Leffler, som er en slektning av en av de syv gymnasiepiker som skal vise seg å skjule seg bakom denne «practical joke», den falske ekteskapsannonsen i Gøteborgs Handels- og Sjøfartstidning.
- ³ Hun kommer ut med valgte dikter på «dansk-norsk» i 1898, på Cammermeyers Forlag i Kristiania. Frøding deltar selv minuttøst i oversettelsene. Fru Forsberg er en av de norske han har hyppigst brevlig kontakt med.
- ⁴ KT 28. juli 1894
- ⁵ «*De (geitekillingene) ble en dag fraktet ut med vold, men rett som det var så jeg dem danse og hoppe på stoler og bord og være så hjemmenvante som om de hadde betalt leie og avgift og alt til generalkonsul Peter Petersen. De gir seg ikke før de blir legitimert som kurpasienter ved sanatoriet*», skriver Frøding i brevet til Forsberg.
- ⁶ Brev til Søsteren Cecilia Frøding fra Nes i august 1894.
- ⁷ Hellberg er nå en etablert redaktør i en av Sveriges mest liberale aviser, Karlstads-Tidningen. Han er en markert debattant i den svenske stemmerettsbevegelsen, han er en deklartert Norgesvenn. – Senere skal Hellberg (1930) endog bli formann i det svenske «Folkpartiet». Hellberg har når han ringer vært og vandret på Ringerike og er på vei nordover.
- ⁸ Han har åpenbart lest den svenske forfatteren Victor Rydbergs skildringer fra Tofte på Dovre fra Rydbergs ferd i 1858 og blander litt sammen ættehistoriene.
- ⁹ Bredo von Munthe af Morgenstjerne var rek-

tor for Universitetet i Kristiania, professor ved det juridiske fakultet, og dertil en fremstående unionsvenn.

- ¹⁰ Frøding benevner ham Knut Vaale.
- ¹¹ Frøding, imponert av gutten som forteller at han kjører turister til klokken 12 om natten, siterer Christian IIs danske biskop når han hører om Gustav Vasas krigere fra Dalarna: «*Nei, mot et folk som drikker vann og eter tre kan vi intet utrette*». Og han skriver videre: «*– jo mindre og usynligere gutt man kan fiske opp fra en vugge eller modersfavn, desto flinkere er han til å kjøre turister med hest.*»
- ¹² Brev fra Suttestad 4.8.1895 til Siri Frøding.
- ¹³ Anmeldelsen var inspirert av Lars Oftedals avbønn i St. Petri Kirke i Stavanger november 1891, der gausdølen Christopher Bruun, som Frøding var influert av, spilte en viktig rolle. Om Frøding, Bruun og Oftedal skriver O. Henrik Akeleye Braastad i Frødingssällskapet Årbok 2005: «Frøding och Norge».
- ¹⁴ Michanek (1962) s. 119.
- ¹⁵ Michanek (1962) s. 141.
- ¹⁶ I brev til Heidenstam fra Suttestad i Fåberg i november 1895 skriver Frøding lyrisk og beruset om kong Salomos 700 hustruer. «*Det er og forblir meg ubegripelig hvor det urette ligger i at man omtaler parringsakten og hva som foregår og følger deretter... Men den sammenslutning og samnyttelse og inderlighet som er så konsentrert til stede under parringsakten synes meg ha noe av livets innerste og fulleste vesentlighet i seg og bør derfor ikke bare være tålt i dikt og kunst, men også elsket og forkjelt.*»
Men kong Oscar mente diktet ikke tålte offentlighet, det ble forbudt av kongen personlig. På Lillehammer gikk politi Larsen etter instruks fra Stockholm i bokhandlene og på posten for å inndra eventuelle eksemplarer av Frødings diktsamling. Etter en prosess i Sverige ble samlingen dog frigitt igjen høsten 1896.